

REFLEXIÓNS Ó ARREDOR DO SECTOR LÁCTEO GALEGO*

Carlos ÁLVAREZ ANTOLÍNEZ
Consellería de Agricultura.

Discútese a visión do sector lácteo galego dende a perspectiva da integración na Europa -pequenas explotacións, campesiñado pouco profesionalizado e moi vello-. Fanse consideracións sobre o futuro do mundo rural -o 80% da extensión da CEE- dende o prisma da PAC; reflexiónase sobre a situación conflictiva do agro e a política da Consellería -Plan de Mellora da Eficacia das Explotacións Gandeiras; Programa de Saneamento Integral da Cabana Gandeira; Programa Integral de Mellora Xenética; Programa de Actuacións Estructurais e de Apoio ás Explotacións; Plan de Apoio á Transformación e Comercialización de Produtos Agroalimentarios e de Fomento e Protección da Calidade; apoio ó cooperativismo e asociacionismo agrario-. Referéncianse os grandes rasgos do cooperativismo leiteiro e sinálase a vía pola que a Consellería de Agricultura o vai potenciar, en particular, un complexo industrial cooperativo.

A actividade relacionada co sector lácteo ten en Galicia unha extraordinaria importancia por razóns nas que non hai que insistir, e que vai mesmo máis alá da que reflexan os datos e cifras do censo de vacún leiteiro, do número de explotacións, do peso relativo no conxunto da produción final agraria.

Os momentos polos que está a atravesar este sector estratéxico non son fáciles, non o foron en absoluto nos últimos meses, e non é previsible un cambio importante na tónica xeral nun futuro inmediato, anque no momento no que se redactan estas liñas está a punto de culminar felizmente un longo e complicado proceso que vai permitir despexa-la incertidume que pesaba sobre o máis caracterizado dos grupos industriais do sector lácteo galego, que tan negativamente influíu nos últimos tempos no ánimo de moitos gandeiros directamente afectados polas dificultades da empresa, pero tamén no conxunto do sector.

As previsións non poden ser optimistas porque a situación de partida aconsella prudencia. Relembremos a propósito disto que a propia Comisión das Comunidades Europeas nos textos que desenvolven a reforma dos Fondos Estructurais, destaca con carácter negativo a especialización relativa da agricultura de Galicia na produción de leite e carne de vacún, sectores que va sufrir e andan a sufrir-los axustes máis importantes coma consecuencia das reformas da política agraria comunitaria.

O pequeno tamaño das explotacións, a súa fragmentación, o escaso nivel profesional dos agricultores e o exceso de man de obra avellentada constitúen -na opinión da Comisión- os principais problemas de carácter estrutural da agricultura galega, que orixi-

* Recibido en Xaneiro de 1991.

nan baixos rendementos e unha escasa capacidade de adaptación ós cambios, o que unido a graves déficits de infraestruturas básicas bloquea -moi especialmente en determinadas zonas- o proceso, por outra parte necesario, de modernización da nosa agricultura.

Á vista do sinalado -que, quero insistir nelo, non é unha visión subxectiva catastrofista senon un diagnóstico desapasionado e reflexado en documentos comunitarios- non procede, ó meu xuízo, senon prudencia en canto ás previsións e unha gran vontade de esforzo por parte de todos para intentar mellorar estas condicións.

O Mercado Unico, sobre o que se escribiu moito e que semella presentar importantes vantaxes en termos xerais para o conxunto da economía, non parece, sen embargo, na opinión dos expertos, que leve consigo especiais beneficios para o sector agrario.

E así, afirmase que nas circunstancias actuais da economía europea, a segmentación e a escasa competitividade de moitos mercados implican a existencia dun potencial de racionalización das estruturas de produción e distribución que podería redundar en melloras da produtividade e reducións de moitos custes e prezos; e que a realización do mercado interior podería ter profundas e amplias repercusións nas estruturas e no comportamento económico, tanto da comunidade coma dos estados membros, de tal maneira que o volume de tales repercusións podería transformar en moi satisfactorio o mediocre comportamento macroeconómico da comunidade. Pero -tamén se dí- vanse producir uns custes coma consecuencia dos axustes de mercado e estes poden ser moi altos, particularmente en sectores coma a agricultura.

O sector lácteo galego debe pois contemplarse no marco da Comunidade Europea, tamén no conxunto da actividade agraria, e cada día máis, tal como propón, dende 1988 a Comisión, no contexto do espacio ou mundo rural, que abrangue outras actividades -artesanato, servizos, industrias- ademais da agraria, que inclúe espazos naturais e cultivados, pobos e vilas e que representa no conxunto da Comunidade Europea algo máis do 80% do territorio e aproximadamente a metade da poboación, e constitúe en definitiva un tecido económico e social diferenciado.

É importante ter en conta que o mundo rural no que se desenvolve a actividade agraria anda a ser sometido en toda a Comunidade, anque con distinta intensidade segundo as zonas, a importantes cambios coma consecuencia do proceso de reestructuración do sector agrario e dunha corrente de diversificación da actividade económica, froito do que se deriva unha redución notable e progresiva da importancia relativa da agricultura, tanto en canto ó grao de ocupación da poboación como na súa contribución ó produto interior bruto.

As previsións da Comisión a este respecto indican a continuación da reestructuración do sector agrario ante as limitadas perspectivas de expansión da agricultura tradicional, o que implicará unha redución da superficie dedicada á actividade agraria e da poboación ocupada, proceso este último que se vai ver favorecido polo actual grao de avellentamento da poboación activa agraria.

Tamén se prevé a redución e un carácter máis selectivo dos investimentos externos, polo que ocupará un papel predominante o propio potencial de desenvolvemento e a creación de pequenas e medianas empresas rurais.

Xa se fixo alusión ó principio do impacto das medidas de reforma da PAC no seu obxectivo de adaptación da agricultura comunitaria ó mercado, e anque acompañadas de medidas compensatorias, inciden con maior virulencia nos sectores -coma o lácteo- máis afectados por tales reformas.

A política de mellora na calidade dos produtos que se considera vai ser un dos elementos destacados da PAC deberá ser tamén para Galicia, e tamén no sector lácteo, un elemento de optimismo ante o recoñecido prestixio dos produtos agroalimentarios galegos.

Non podemos deixar de facer mención das negociacións que, polo momento sen resultados, se están a levar a cabo no seo da Ronda Uruguai do GATT, e que apuntan en todo caso hacia unha progresiva e acelerada redución do apoio institucional ós agricultores comunitarios pola vía das medidas de política de prezos e mercados.

Xa no relativo especificamente ó sector lácteo podese afirmar que a situación do sector no conxunto da Comunidade acadou un certo grao de equilibrio coma consecuencia da aplicación rigorosa dos mecanismos estabilizadores, que nos anos 88-89 permitiron unha redución do 7% da recollida.

Mantuvéronse a niveis baixos as cantidades de produtos de intervención e continúa a tendencia de redución do censo de vacún leiteiro. A entrega ás industrias sufriu nese período unha redución máis que proporcional con relación ó descenso na produción, e todo elo repercutíu de maneira favorable no mercado mundial. O consumo total de produtos lácteos mantén unhas perspectivas de medrío ánuo do 0,5%.

Ó mesmo tempo téñense utilizado os mecanismos de flexibilización dos que dispón o sistema de cuotas, o que permitiu, a través de modificacións da reserva comunitaria, a adxudicación de cuotas suplementarias a determinadas categorías de produtores.

A pesar de esa situación de relativa melloría no ámbito comunitario, en Galicia ó longo do ano 90 padecéronse circunstancias especialmente desfavorables, con prezos moi inferiores ós que artificialmente estiveron en vigor nos meses anteriores, cun clima de crispación e de difícil diálogo entre industrias e produtores para o establecemento de acordos sobre prezos, e todo elo agravado pola complicada situación pola que atravesaron diversas industrias.

Neste mesmo período a Consellería de Agricultura, Gandeiría e Montes leva adiante, ademais das accións destinadas á mellora das infraestruturas ou da formación dos gandeiros, as actuacións que integran o seu Plan de Mellora da Eficacia das Explotacións Gandeiras, onde se concedía prioridade ó sector lácteo, e que cuns investimentos de 7.500 millóns de pesetas, tiñan coma obxectivo prioritario o aumento da competitividade do sector produtor a través da mellora estrutural das explotacións.

Dentro do dito plan ocupaba un lugar destacado o Programa de Saneamento Integral da Cabana Gandeira, no que se investiron case 5.000 millóns de pesetas, e mediante o que se conseguíu por primeira vez a revisión sanitaria da totalidade da cabana de vacún, ovino e caprino, así coma un importante avance na loita contra a mamite (programa integrais de mellora en explotacións) e contra outras epizootías e enzootías.

Neste mesmo marco conseguíuse avanzar na mellora xenética da cabana de vacún, establecéndose as bases que permitiron, ó longo do ano 91, desenvolver un pulo definitivo mediante a posta en marcha dun Programa Integral de Mellora Xenética cunha dotación de máis de 1.000 millóns de pesetas.

Por fin, a través do Programa de Actuacións Estructurais e de apoio ás explotacións adicáronse recursos propios da Comunidade Autónoma e mais do Ministerio de Agricultura e da CEE por un montante próximo ós 9.000 millóns de pesetas para a mellora da estrutura productiva das explotacións, para o desenvolvemento de actuacións en común por agrupacións e cooperativas, para o aproveitamento de recursos infrautilizados para o apoio á renda dos agricultores e gandeiros, ou para a posta en marcha de novas liñas de acción (fomento da recría, promoción do cebo de tenreiros, renovación de pradeiras,...).

A estas accións hai que engadi-las non menos importantes recollidas no Plan de Apoio á Transformación e Comercialización de Productos Agroalimentarios e de Fomento e Protección da Calidade, que cunha dotación total de fondos da Comunidade Autónoma de 2.400 millóns de pesetas, permitiu avances importantes na promoción da industrialización e transformación agroalimentarias, na mellora da comercialización en orixe, e no fomento da imaxe de calidade dos produtos agroalimentarios galegos.

Hai que destacar neste ámbito, ademais da subvención de diversos proxectos de industrialización entre os que figuran varios de pequenas industrias queixeiiras, os investimentos realizados no Laboratorio Interprofesional do Sector Lácteo de Galicia, que cun montante superior ós 300 millóns de pesetas permitiron que hoxe sexa xa unha realidade en marcha, que ten que constituir un elemento fundamental na normalización e regularización das relacións entre os sectores produtor e transformador, xunto ó diálogo permanente entre ambos -que a Consellería intentou e intenta sempre propiciar- e que vai servir de instrumento decisivo no proceso de mellora da calidade do leite producido.

Con estes mesmos plantexamentos aborda a Consellería de Agricultura, Gandeiría e Montes o ano 91, coa intención de mante-lo apoio neste ineludible proceso de modernización do sector lácteo galego, única vía que permitirá a súa consolidación e supervivencia no futuro, e para o que se van destinar case 7.000 millóns de pesetas do presuposto da Consellería deste ano.

Debe sinalarse a este respecto a especial importancia que se concede ás actuacións das agrupacións e cooperativas para o que se triplica a dotación presupostaria do ano precedente, porque se considera que é precisamente a través das fórmulas cooperativas, e en particular a través da concentración e integración empresarial das mesmas como poderá conseguirse a evolución que xa se ten producido noutros países do nos entorno, e que permite constatar que son aqueles nos que se ten iniciado con decisión o proceso de integración e teñen un maior grao de implantación cooperativa, os que presentan uns índices máis elevados de produtividade e efectividade dos seus agricultores.

A consolidación, concentración e integración das cooperativas constitúe a única resposta adecuada fronte ó proceso de concentración da demanda agraria en mans de poucas cadeas de distribución, ou fronte á importancia crecente da industria transformadora.

Neste mesmo sentido apuntan as conclusións do estudo que, por encargo da Consellería, e no marco do estudo global do sector lácteo, ten realizado un prestixioso grupo de profesionais sobre a estratexia cooperativa do sector lácteo en Galicia.

De acordo cos resultados deste traballo, Galicia conta aparentemente cunha potente estrutura asociativa na comparanza ó resto de España, xa que o 40% do leite entregado á industria procede de entidades asociativas. Sen embargo só industrializan 8 ou 9, das que, polo seu turno, só 2-3 teñen un volume de leite tratado superior ós 30 millóns de litros anuais, e o resto ten ademais unha orientación hacia o leite pasteurizado, que se considera de dubidosa viabilidade no futuro.

As asociacións que non industrializan só en 6 casos teñen un volume superior ós 10 millóns de litros/ano, e só tres teñen recollida propia e factura o leite a cooperativa. Elo revela unha escasa capacidade empresarial e de xestión.

Estes poucos datos, xunto a outros moitos que se recollen no estudo, así como a propia opinión e actitude das cooperativas, avalían as propostas de acción que xurden como conclusións do estudo, e que nunha primeira fase conducen a un proceso de integración cooperativa que permita aumentala súa dimensión e a utilización de equipos de xestión, planificación e control, para, en definitiva, conseguirla consolidación da estrutura cooperativa/asociativa do sector lácteo, que nun cenario de cinco anos deberá pasar a controlar ó arredor do 70% do leite entregado á industria.

Nunha segunda fase, que non vai ser necesariamente posterior no tempo, as cooperativas deberán abordar un proxecto de integración loxística, de industrialización e autorregulación que vai se-la base do seu mantemento no futuro, e que se materializa mediante o fortalecemento da actual estrutura industrial cooperativa e a posta en marcha dun novo complexo industrial cooperativo que permitirá optimizala autorregulación dun amplo complexo asociativo, para o que se podería tomar como base algunha instalación actual ou un novo proxecto de investimento.

Por fin a presenza de cooperativas no grupo LARSA, unha vez superadas as dificultades do seu relanzamento, e tal como xa está previsto, contribuirá tamén a afianzar solidamente o sector cooperativo lácteo para o futuro.

Do conxunto de tódalas accións e actuacións mencionadas sobre as que a Consellería de Agricultura, Gandeiría e Montes traballa sen descanso, e das respostas do sector, e en particular das cooperativas, a quen corresponde por dereito propio un papel principalísimo de protagonistas, cremos que se pode desprender unha visión de futuro prudente, como dicíamos ó principio, pero tamén esperanzadora.

SUMMARY An analysis of the Galician dairy sector with a view to its integration into Europe -Small stock farms, very old unskilled peasantry. Comments are made on the future of the rural world -the 80% of the EEC area- from the PAC point of view; reflections on the country difficult situation and the agriculture Department policy -cattle farms efficiency improvement scheme; Genetic Improvement Integral Scheme; Structural Actions Scheme to support farms; Schemes to support the Processing and Marketing of Agricultural Products and Quality Encouragement and Protection; support to agricultural cooperative and association systems. Reference is made to de main characteristics of dairy cooperative systems pointing out the means by which the agriculture Department will make, in particular, a cooperative industrial estate possible.

